

MATUŠKA, Alexander: DIELO I. JUVENÍLIE. VAJANSKÝ PROZAIK. KRITICKO-PUBLICISTICKÉ STATE A ROZHOVORY. Editor: Stanislav Matuška. Úvodná štúdia: Vladimír Petřík. Bratislava : Tatran, 2010. 452 s.

MATUŠKA, Alexander: DIELO II. PROFILY. ŠTÚROVCI. NOVÉ PROFILY. VAVRÍNY NEVÁDNÚCE. PROFILY, PORTRÉTY, MEDAILÓNY A KRITIKY O SLOVENSKEJ LITERATÚRE. PROFILY, PORTRÉTY, MEDAILÓNY A KRITIKY O ČESKEJ A SVETOVEJ LITERATÚRE. Editor: Stanislav Matuška. Úvodná štúdia: Vladimír Petřík. Bratislava : Tatran, 2011. 552 s.

MATUŠKA, Alexander: DIELO III. ČLOVEK PROTI SKAZE (POKUS O KARLA ČAPKA). RUDOLF JAŠÍK. J. C. HRONSKÝ. Editor: Stanislav Matuška. Úvodná štúdia: Vladimír Petřík. Bratislava : Tatran, 2012. 542 s.

Zvláštnosťou, hádam neopakovateľnou, je Matuškovu jemnú schopnosť objaviť v diele a z diela človeka, ktorý ho stvoril, a svet, v ktorom ono vzniklo. A tým vlastne objavuje človeku jeho samého a svetu jeho podobu. Preto má Matuškovu esej širšiu ľudskú platnosť. (...) Viac si treba všímať Matušku poznávajúceho, analyzujúceho posudzované javy. (...) V aforistickej reči Matuškovy ma upútava poznanie, ktoré vyslovuje, a nie efektná verbalizácia, ktorej sa ani on nevie vždy ubrániť.

M. Hamada (1968)

A. Matuška v roku 1971 pri 150. výročí narodenia F. M. Dostojevského a 90. výročí jeho smrti začal svoju krátku príležitostnú esej takto: „Uložili ho v Alexandrovskej lavre, privalili ťažkým kameňom náhrobku, ale práve v tom okamihu sa po strastiplnej púti životom začala jeho slávna a zvláštna púť za nesmrteľnosťou“ (*Slovenské pohľady*, č. 11, venované F. M. Dostojevskému). – Pisateľa o necelé štyri roky prikryla hrobová doska či platňa na bansko-bystrickom evanjelickom cintoríne – v dnes nie samozrejmej, ľudsky dojímavej či závideniahodnej blízkosti rodičov, otca i matky, a v dobrej literárnej spoločnosti neďalekých hrobov J. Bottu a M. Rázusa. Od začiatku sedemdesiatych rokov postupne vychádzajúce „vybrané spisy A. Matušku“ boli znovu-potvrdzovaním autorovho miesta v slovenskom literárnom kánone alebo skôr už textovými náhrobkami (tvarová asociácia náhrobok – kniha) v zmysle veršov Š. Strážaya: „*Cestičky medzi náhrobkami. Medzi nimi / kráča láskavý čitateľ*“? Možno sa to ani nevylučuje. Chronologicky, nie numericky spisy vychádzali takto: zväzok 3 *Profily a portréty* (1972), zväzok 4 *Osobnosti* (1973), zväzok 1 *Za a proti* (1975), zväzok 2 *Od včerajška k dnešku* (1978). V roku 1991 vyšiel ako záverečný a v istom zmysle aj doplnkový zväzok 5 *Celistvosť literatúry*. Editorom všetkých zväzkov bol K. Rosenbaum. Na poslednom zväzku sa podieľal editor-

sky už aj S. Matuška. Po roku 1989 v Zlatom fonde slovenskej literatúry vydavateľstva Tatran zrejme ako previs z osemdesiatych rokov vychádza z A. Matušku dvojzväzkový výber (usporiadanie a úvod R. Chmel, edičná príprava S. Matuška – 1990). *Rozhnevaný kritik Alexander Matuška* – pod týmto názvom a vymedzením podal z neho útlý výber V. Petřík v roku 2003 (vydavateľstvo Q 111).

S. Matuška v role editora chce ísť „ad fontes“, k autorským rukopisom a pôvodným časopiseckým publikáciám, svoje podujatie kriticky vymedzuje voči spomenutým „vybraným spisom A. Matušku“, uvádza miestami nevhodnú skladbu jednotlivých zväzkov, zásahy do textov, edičnú či redakčnú nedbanlivosť atď. Ako pekne a prísne píše M. Červenka a M. Jankovič v súvislosti so svojou edíciou J. Mukařovského *Studie I* a *Studie II* (2000, 2001), „bez dôkladnej revízie“ totiž „text postupne pustne a upadá“. Nutkavo sa predsa len natíska asociácia, že máme pred sebou ďalšiu z „rodinných“ edícií, ako sa zažívali po roku 1989: prinajmenšom sčasti vydania J. Ondruša, R. Slobodu, D. Tatarku...

Isteže, prítomný triptych nie je editorským debutom, S. Matuška je absolventom slovenčiny na bratislavskej Filozofickej fakulty UK... V čom teda tkvie spomínaný „rodinný“ moment? Príklad! – V jubilejnom roku D. Tatarku bol častejšie dôvod siahnuť za základnými textami o tomto autorovi. Nepochybne medzi ne patrí esej A. Matušku Dominik Tatarka päťdesiatročný (*Slovenské pohľady*, 1963, č. 3). (V. Mikula, inak v týchto súvislostiach kedysi juvenilne kriticky a dnes skôr profesorsky prísny, vyzdvihuje dnes A. Matušku ako najpovolanejšieho znalca diela D. Tatarku, možno aj tak trochu polemicky voči doktorým z tých, čo teraz o ňom píše.) Ak spomenutú esej v *Profiloch a portrétoch* z roku 1972 človek nenašiel, tak sa ako ich čitateľ-súčasník, pochopiteľne, nečudoval; mohol si ju pohodlne prečítať v Matuškovom súbore *Človek v slove* z roku 1967 – v slede personálnych esejí v rozpätí od Ľ. Štúra po J. Felixu; až teraz som si uvedomil, že nie je ani v „paralipomenách“ vo zväzku *Celistvosť literatúry* už z roku 1991. – Vôbec vzťah A. Matuška – D. Tatarka predstavuje jednu z výrazných peripetií či problémových línií povojnovej slovenskej literatúry; bez čoho len odvahy trúfnuť si tu na jej skicovanie aspoň niekoľko verejne dostupných, doložitelných „dát“ a „štácií“: dedikovanie *Farskej republiky* A. Matuškovu v roku 1948, spoločná rola a situácia politicko-ideologicky kritizovaných na aktíve v marci 1951, vzájomná kritická výmena názorov v súvislosti s Matuškovou knihou *Od včerajška k dnešku* z roku 1959 (v replike A. Matušku D. Tatarkovi došlo aj na odióznou „hygienickú lásku“, k tomu azda dačo inokedy), esejistický „deň pekný“ – to je spomínaný text k Tatarkovým päťdesiatinám, zvláštnou pointou či epilógom je asi Sen o troch klobúkoch z Tatarkovho zväzku „písačiek“ *Sám proti noci* (exilové vydanie v českom preklade I. a J. Binarovcov z roku 1984), kde D. Tatarka zaznamenávanou „snovou prácou“, „výkladom snov“ motivuje-maskuje svoje textové vyrovnávanie sa s A. Matuškom niekoľko mesiacov po jeho náhlej smrti v apríli 1975. Spisovateľsky, literárne, evokačne sú to zrejme najšťastnejšie pasáže z Tatarkovho podujatia „písačiek“. Aj bez vratkého psychologizovania dá sa povedať, že „rodinne“ zaujatá lektúra práve týchto pasáží viedla k následnému opatreniu, k vylúčeniu eseje o D. Tatarkovi z galérie esejisticky portretovaných osobností. (Milou zhodou náhod kratšia verzia jubilejného textu z *Kultúrneho života*, 1963, č. 11, s. 3, aj s Tatarkovou fotografiou ako podvojná rekvizita figuruje pri pisateľovej návšteve u „Olgy“ v jej byte, spúšťa sled obáv, podo-

zrievaní, asociácií ako reálne či domnele nastražená pasca, aspoň tak sa to javí v pisateľovom „vedomí“.)

Aby však to, čo je v recenznej synekdoche „pars“, neprekrylo trojzväzkové „totum“! – Prítomná edícia sčasti aj rešpektuje autorské knižné celky, aj nanovo tematicko-chronologicky prekomponúva texty predtým autorsky knižne usporiadané a publikované. Tak sa už chronicky, vlastne obdobne voči „vybraným spisom A. Matušku“, strácajú dva kľúčové autorské knižné súbory – *Pre a proti* (1956) a *Človek v slove* (1967). *Pre a proti* výberom z juvenílií, zvlášť Portrétmi slovenských spisovateľov, ako aj recenzistickou z vojnových rokov a povojnovou publicistikou „na zlobu dňa“ vlastne pre čitateľov nezabudnuteľne fixovalo Matuškovu kritické gesto, v situácii po roku 1956 zároveň pre rad mladších či nastupujúcich autorov bolo pripomienkou a príkladom, čím bývala literárna kritika a čím by mohla byť (v rozpätí od J. Bžocha po B. Kováča); *Človek v slove* zasa dokumentuje Matuškovu účasť v premenách literatúry od druhej polovice päťdesiatych rokov po druhú polovicu šesťdesiatych rokov a ich kritické komentovanie. – Naznačené straty, aké vždy so sebou nesie princíp výberu, každý čitateľ si detailizuje podľa svojej pamäti, aktuálnych pracovných záujmov či literárnych sympatií; k ukážkam dobrej kritikej práce pre mňa napr. patria dôkladná recenzia prózy L. Ťažkého *Amenmária* (1964) alebo priateľská recenzia knihy próz P. Bunčáka *Hriešna mladosť* (1973) atď. Z drobných rozširujúcich nálezov S. Matušku v role editora možno evidovať politicko-publicistický komentár k vyneseniu rozsudku v procese s A. Machom v roku 1947 Nie pomsta, ale politická váha činov, aj s otázkou, ako vyznie jeho dnešné prečítanie, keďže krátky text autor pointoval možno jasnozrivejšie, než by si sám želal: „...proces pred súdom sa skončil, no proces v národnom živote trvá“ (I, 296). – Keďže človek stihol byť aspoň malú chvíľu aj čitateľom-súčasníkom Matuškových textov zo záverečného obdobia, môže doplniť údaj ku krátkemu príležitostnému textu o J. Kostrovi a jeho poézii z roku 1970 – vyšiel v *Slovenských pohľadoch*, 1970, č. 12, v rubrike Náleziská, kde uvádzal Matuškov intímny výber niekoľkých Kostrových básní, preňho najbližších. Nejde len o bibliografiu, ale predovšetkým o formulácie, napr. o Kostrovej quasi „synestetickéj“ schopnosti „myslieť uchem“, konkretizovanej ďalej ako „sklon k tlmenej, do pianissím stíšenej, často úskočnej melodike...“ (II, 422). Tak sa už dnes o poézii nepíše. – Ponúka sa však aj dačo veselšie či zlomyseľnejšie z nevelkých príležitostných rozhovorov z prelomu šesťdesiatych a sedemdesiatych rokov! „Váš koníček? Môcť čítať, a nemusieť písať“ (I, 403). „Čitateľa pri vašich knihách prekvapuje rozhlád. Koľko kníh tak zhruba prečítate za deň, za týždeň, za mesiac, za rok? Nie je to až také, aké to mohlo a malo byť. Dnešní sú rozhládenejší, a nie je to ani div v tomto veku toľkých príručiek – môže sa hádzať a pohadzovať Camusom, Sartrom, Foucaultom atď. a ťažko niekto zistí, či ste u nich boli na opakovaných návštevách, alebo či ste sa im len prizerali kľúčovou dierkou“ (I, 405).

Ako aspoň v náznaku prejsť od „membra disiecta“ či „partes“ k „totum“, aby tu človek horšie neopakoval to, čo prinajmenšom od *Pre a proti*, od polovice päťdesiatych rokov patrí pri A. Matuškov k „povinnej jazde“, alebo čo so sebe vlastnou samozrejmosťou podal V. Petrík v úvode ku každému zväzku (pri juveníliách problematizujúce konštatovanie, že pri všetkom vehementnom nápore tridsiatych rokov sa A. Matuškov popri pochopiteľných nemilých odozvách vecnú širšiu diskusiu o povahe či situácii súdobej

slovenskej literatúry, resp. kultúry iniciovať vlastne nepodarilo; ďalej to môžu byť dobové súvislosti Matuškovho prechýľovania sa od pamfletického „proti“ k esejistickému „pre“, resp. „za“ v prvej polovici štyridsiatych rokov; literárnohistoriografické a pamätnícky dotované súvislosti monografických podujatí A. Matušku od konca päťdesiatych rokov a v šesťdesiatych rokoch, vôbec všetko zrejme fragmenty či kapitoly z V. Petríkových pripravovaných širších úvah o A. Matuškoví)?¹ Preto tri možné námety!

1. Nebude to azda len sugescia 100. výročia Šaldovho kľúčového knižného súboru *Duše a dílo* z roku 1913, keď vyslovím domnienku, že *Profily* A. Matušku z roku 1946, ako aj prinajmenšom ešte dve obdobne koncipované publikácie boli tak trochu jeho fragmentárne uskutočneným a neskôr dobovo limitovaným snom na spôsob „duše a díla“.² Šaldovu knihu rámcuje esej o J. J. Rousseauovi ako „prológu k romantizmu“ a uzatvára zasa esej o mladom G. Flaubertovi ako „epilógu romantizmu“, polarity českého romantizmu predstavujú K. H. Mácha a B. Němcová, jeho rezíduá v ére pozitivizmu, realizmu, parnasizmu atď. S. Čech a J. Vrchlický, európsky naturalizmus a modernu H. Ibsen, E. Zola a J. K. Huysmans, českú modernu prelomu storočia A. Sova, O. Březina, ako aj ďalší... V podstatne komornejších *Profiloch* slovenský romantizmus – to je A. Sládkovič a J. Kráľ, ďalej zastúpený F. M. Dostojevskij bol napr. pre R. Jakobsona v tridsiatych rokoch „romantikom v ovzduší realistickom“ (ako aj Ch. Baudelaire či Lautréamont), rovnako ďalej evokovaný-analizovaný F. Nietzsche s romantikou vehementne účtoval, aby chtiac-nechtiac bol literárne-filozofickým spolu-inaugurátorom novoromantizmov moderny či prelomu storočia, filozofií života, zmyslovosti, tela. Čo vstupný M. R. Štefánik? O. Čepan kedysi v druhej polovici či koncom osemdesiatych rokov dal na internom podujatí kolovať osnovu svojej pripravovanej knihy o slovenskom romantizme a jej pointou, azda aj ako reflex Matuškovkej eseje z *Profilov*, mal byť – Štefánik (ako romantik činu, života, smrti?). V budove Ústavu slovenskej literatúry SAV a Ústavu svetovej literatúry SAV, ešte vždy na bratislavskej Konventnej ulici č. 13, galériu portrétov, dramaturgicky svojho času pripravenú M. Šútovcom – s jednou intervenciou O. Čepana práve vo veci M. R. Štefánika, od L. Štúra cez Š. Krčméryho po A. Matušku uzatvára reprodukcia Štefánikovej posmrtnej masky... Je síce Šaldov text o M. R. Štefánikovi, nekrológ-spomienka Osobnosť Milana Štefánika z mája 1919 (knižne vo zväzku *Časové i nadčasové* z roku 1936), Matuškov Štefánik žánrom i dikciou pripomína skôr Šaldove apostrofy veľkých umeleckých osobností, tvorcov, ved’ „jeho umeleckým dielom je jeho život“ (II, 18). Od konca štyridsiatych rokov Šaldovo *Duše a dílo* dobovo prekryli publikácie, ako G. Lukács: *Velcí ruskí realisti* (Bratislava : Pravda, 1949, preložili L. Ivaničová a A. Kalinová, vyšlo v edícii *Essays* a štúdie, redigovanej práve A. Matuškom)... Vecne treba však povedať, že esej či štúdia o F. M. Dostojevskom z roku 1943 nezaprie v sebe

¹ Naskytla sa tu aj milá príležitosť preskúšať si čitateľskú pozornosť, keď zrazu v citáte z A. Matušku u V. Petríka (III, 11) čítam o „virtuálnosti“ Čapkovkej prózy. Že by človek v prácach o K. Čapkovi, počnúc J. Mukašovským tridsiatych rokov, dačo zásadné doteraz prehliadal? Nalistovanie záveru práce o K. Čapkovi (III, 250) dilemu šťastne rozrieši: to len vydavateľské či jazykové redaktorky v zhode s „duchom“ doby či jej slovníkom zamenili „virtuóznosť“ za „virtuálnosť“...

² Šaldovskou stopou môže byť aj rodinový motív na obálke z roku 1946, vtedy tak trochu už aj antikvaný, porov. Šaldove eseje o A. Rodinovi v rozšírených verziách súboru *Boje o zítřek*, pôvodne z roku 1905.

pisateľa *Teórie románu* z konca desiatych rokov či 1. svetovej vojny, dôležitej dejinno-filozofickej koncepcie modernej románovej prózy a európskej umelecko-filozofickej eseje z prelomu epoch. – Sen je postupne dosnívaný, A. Matuška vydáva z neho membra disiecta, ako *Medailóny* z roku 1960, a sústreďuje sa popri paralelnom kritickom a časovom písaní na monografické témy – K. Čapek, R. Jašík, J. C. Hronský.

2. Texty A. Matušku z tridsiatych rokov, ktoré pre viacero generácií čitateľov založili jeho kritické meno či slávu, mali motivačné zdroje v neraz už podrobne identifikovaných domácich pomeroch a okolnostiach, mali svoje inšpiračné zdroje, ako aj gesto dané pisateľovým temperamentom a talentom. Oplatí sa azda prizrieť sa aj ich metodologickej dimenzii, aj keď pre niekoho je to pri kritickej či priamo pamfletickej esejistike paradox alebo oxymoron. Tú tvorí postupnosť od elementárnej jazykovej evidencie textu, literárneho alebo žurnalistického prejavu, cez jeho štýlovú či stylistickú kritiku, chápanú, praktizovanú zároveň na spôsob jemnejšej alebo drsnejšej moralistiky, až po finálny nekompromisný súd, v prípade odhalených deficitov priamo ničivo, exekučne pamfleticky. Tak to bolo predovšetkým pri problematikách podobách literárnokritickej a kultúrnej esejistiky slovenských tridsiatych rokov alebo pri konvencionalizovanej literárnej tradícii, akou bol pre A. Matušku exemplárne S. H. Vajanský. Ponúka sa tu paralela s J. Felixovým rozborom „závislosti Chrobákových literárnych prác od cudzích vzorov“ z roku 1938, aj keď hodnotové sedimentovanie pertraktovaných textov, ako aj autorov sa v priebehu času ukázalo byť zásadne odlišné. Pomimo problematických javov či prejavov bola to dotváranou modernitou slovenskej literatúry a kultúry v tridsiatych rokoch obnažujúco nastolená otázka originality, umeleckej pôvodnosti a komplementárnej inšpiračnej intertextuality, vôbec autenticity umeleckej tvorby ako schopnosti „byť sám sebou“ – literárne a životne, existenciálne (aj keď tieto označenia vstupovali do literárnej rozpravy až postupne). Vynárala sa pri recepcii surrealizmu, resp. slovenskom nadrealizme, slovenskom literárnom existencializme, resp. „básnikoch sujetu“, neskôr pri rekapituláciách a reštitúciách nadrealizmu v šesťdesiatych rokoch, pri súdobej mladej próze a poézii, sčasti v znamení neoavantgardy, pri existenciálne apelatívnej kritike svojbytné domýšľajúcej posudzované diela... Spomenutý J. Felix od štyridsiatych rokov prechádzal k rozvíjaniu integrálnej filológie románskych literatúr v podobe prekladu, komentovania a interpretovania epochálnych textov na báze kresťanského univerzalizmu; zároveň však v šesťdesiatych rokoch ako kritik a interpret modernej literatúry, aj slovenskej, svoju skúsenosť programovo zhrnul v spojení „modernita súčasnosti“ – v diskrétnom napätí voči avantgardisticky zúžene mobilizačnému chápaniu modernity, zotrvačnému domácejmu tradicionalizmu a politicko-ideologickému vytesňovaniu modernej literatúry z obzorov slovenskej kultúry. (O Felixovej kritickej práci z oblasti slovenskej literatúry v súvislosti so zväzkom *Harlekýn sklonený nad vodou* z roku 1965, ako aj o romanistických štúdiách *Modernity súčasnosti* z roku 1970 s rešpektom písal A. Matuška.) – Späť však do tridsiatych rokov! Proti nivelizovaným podobám literárnej prevádzky, ako boli konvencionalizovaný tradicionalizmus, žurnalistická fráza, literátstvo synonymné s diletantizmom a pod., otváral front aj okruh Avantgardy 38, resp. Vedeckej syntézy – v znamení striktnej delimitácie vedy, kritiky a umenia, metodicky kontrolovanej racionality moderného vedeckého poznávania a umelecky exponovanej iracionality ľudskej existencie vo svete.

(V programovom zborníku *Áno a nie* z roku 1938 sa mihol aj A. Matuška staťou K Vajanského slovníku, ktorá vyvolala drobnú súhlasnú a nadväzujúcu repliku M. Bakoša.) – Krátko a zjednodušene povedané: čo poznáme ako osobnostne rozvíjanú polemiku, kritiku a esejistiku od polovice tridsiatych rokov, malo jedno z metodických východísk v štylisticky či štylistikou inšpirovanej kritickej analýze,³ paralelnej s postupne sa konštituujuúcim lingvistickým a poetologickým štrukturalizmom, a v moralistike nielen literárnych prejavov, ale aj vôbec „vecí ľudských“.⁴ – Táto možnosť a podoba slovenského písania o literatúre zrejme podnes nebola celkom „vyvolaná po mene“. (Patrí k paradoxným obratom vo „veciach ľudských“, že J. Vanovič, kedysi iniciátor rozhovorov s A. Matuškom v *Slovenských pohľadoch* v roku 1971, v „knihe o A. Matuškoví“ *Chvála a skepsa* z roku 2007 v jej závere v znamení „skepsy“ uplatňuje improvizovanú kritickú štylistiku a moralistiku na samotného A. Matušku, aj pomocou štúdie F. Miku o Matuškovom štýle zo slávnostného čísla *Slovenskej literatúry*, 1970, č. 1, redigovaného J. Vanovičom.)

3. V edícii S. Matušku možno si prečítať súvisle sled Matuškových príležitostných či časových textov z druhej polovice šesťdesiatych rokov – Dobré slovo ľudom súcim na slovo, Aby sme sa stali moderným národom, Slovenský život a slovenské umenie, Byť na úrovni dejín, Dôstojne a so cťou, Trvalé a pominuteľné, V tejto miestnosti sa čosi chveje... Isteže, dá sa tu zlomyseľne privolať formulácia z poety M. Rúfusa A. Matuškoví Súkromná chvála eseje pri jeho šesťdesiatke, formulácia o „tradičnom slovenskom ‚stave ducha‘, ktorý za vrcholný výkon estetického i filozofického myslenia považoval peknú kázeň. (...) A dnes vidí v expresívnej časti eseje legitímnu dedičku onoho krásneho kázania pre oduševnené a preduchovnené publikum“, aj keď M. Rúfus Matuškovu vlastnú prácu voči takýmto cituplným očakávaniam striktne vymedzoval. (Rúfusov text je knižne k dispozícii napr. – Rúfus, M.: *O literatúre*. Bratislava: Slovenský spisovateľ, 1974, ed. V. Šabík, s. 134 – 138.) – V koncoročnej ankete pražských *Listov* v roku 1968, č. 7 – 8, s. 5, uviedol A. Matuška ako to, čo ho zvlášť zaujalo, cyklus K. Kosíka Naše nynější krize z jari 1968 v *Literárných listoch* (knižne ako celok vo zväzku Kosík, K.: *Století*

³ Prínajmenšom v súvislosti s J. Felixom možno tu bezpečne myslieť aj na súdobú nemeckú romanistiku (E. R. Curtius, L. Spitzer, E. Auerbach.) – „Typ stylistiky, jaký už řadu let realizují (...), spočívá na postulátu, že duševnímu vzrušení, jež se odchyluje od normálního habitu našeho duševního života, odpovídá ve výrazu i jistá jazyková odchylka od normálních zvyklostí mluvy, že tedy opačně z jazykové odchylky od normálu lze usuzovat na duševní centrum afektů, že zvláštní jazykový výraz musí být odrazem nějakého zvláštního duševního jevu. Je tomu totiž tak, že duševno se vytvořením nějakého zvláštního jazykového výrazu samo upevní, ukotví v něčem relativně tak stálém jako objektivní jazykový projev – a že na druhé straně se jazykový projev duševně rozšíří, podbuzuje a získá na transcendenci. Takže upevnění duševního v jazykovém oproti rozšíření jazykového duševním. (...) Na takových místech bude jistě možno odhalit duševní substanci“ (SPITZER, L.: *Stylistické studie z románských literatur*. Prel. J. Pelán a J. Strömšík. Praha: Triáda, 2010, s. 40 – 41. Citát je zo štúdie K jazykové interpretaci slovesných uměleckých děl z roku 1930, resp. 1931. Kurzíva L. Spitzer).

⁴ K viackrát tu použitému pojmu moralistiky porov. formuláciu J. Patočku v súvislosti s francúzskym existencializmom a J. P. Sartrom: „Tak narouboval motivy německého filosofování na typicky francouzský kmen moralistní literatury, která studuje lidské já, od Montaigna, Charrona, Pascala a ostatních moralistů 17. a 18. věku nikoli v ryzím objektivním zájmu, ale v autentickém sokratismu – aby byl objeven, podněcen, zjasněn plamen vlastní svobodné existence, lidského jádra ničím vnějším nezcižitelného, ale ustavičně ohroženého tím, že se samo zbaví sebe“ (PATOČKA, J.: *Francouzský existencialismus a Simone Beauvoirová*. Doslov k S. Beauvoirové: *Druhé pohlaví*. Praha: Orbis, 1967, 2. vyd., s. 392).

Markéty Samsové z roku 1993). Práve vydaná *Dialektika konkrétního* K. Kosíka z roku 1963 poslúžila napokon ako čiastková inšpirácia niekoľkými formuláciami A. Matuškoví pri výklade prózy R. Jašíka v roku 1964. Uvedomil som si, že za sledom spomenutých esejí z druhej polovice šesťdesiatych rokov bol možno tak trochu sen vysloviť sa obdobne, ako krízu v zmysle nádeje, vzmachu, zlyhania, sklamaní a predsa ešte vždy pretrvávajúceho mravného záväzku prenikavo formulovali na sklonku šesťdesiatych rokov texty, ako bol *Sizyfovský údel* M. Hamadu, *Štyri epištoly k ľuďom* M. Rúfusa, eseje D. Tatarku o výtvarnom umení, národnej kultúre, „uctievání bohov“, „obci božej“... Rešpekt voči ich autorom a ich „významovým gestám“ nevylučuje potrebu kritického prečítania. To je vždy viac ako bezmyšlienkové opakovanie alebo nemysliaco-namyslené zabúdanie.

Ako uzavrieť tieto poznámky k triptychu z diela A. Matušku? – Vďaka za príležitosť a námety! „skončilo vše a všechno ještě zbývá“ (J. Skácel).

Fedor Matejov

Fedor Matejov, CSc.
Ústav slovenskej literatúry SAV
Konventná 13
813 64 Bratislava
SR
e-mail: usllred@savba.sk